

Støtteprosjekt for skribenter

Beretninger fra overlevende etter

atombomben

Nasjonal minnehall for atombombeofrene i Hiroshima

Beretninger fra overlevende etter atombomben

Tittel	Forfatter	Alder da bomben falt	Side
Bomben tok fra meg mine to døtre	Makie Fujii	22	1
En hårsbredd fra døden	Jirō Shimasaki	14	7
Min opplevelse av atombomben	Tsunematsu Tanaka	31	15
Takksigelser til mor	Hiroko Kawaguchi	8	23
Jeg klarer aldri å glemme det som skjedde den sommeren	Chiyoko Shimotake	24	31

Bomben tok fra meg mine to døtre

Makie Fujii

- Livet før atombomben

Stedet hvor vi bodde, lå nede ved elven, omtrent 100 meter øst for Yokogawa-broen i 1-chōme i Yokogawa-chō. Familien bestod på den tiden av mannen min, Kiyoshi, og meg, samt eldstedatteren vår Kazuko på tre år og yngstedatteren Kiyomi på seks måneder.

Fra perioden før atombomben falt, husker jeg spesielt godt hvordan jeg og barna pleide å rømme ned i et hull vi hadde gravd, hver gang flyalarmene ulte. Dette var noe som skjedde ofte.

- Da atombomben falt

Ektemannen min hadde blitt innkalt til militærtjeneste, så han hadde fri fra jobben og var hjemme om morgenen den 6. august. Flyalarmen hadde sluttet å ule, og jeg og barna lekte sisten i andreetasje.

Plutselig kom det en glovarm ildkule flyvende inn gjennom vinduet. I det samme falt jeg og barna nedover som om vi ble sugd ned i en avgrunn.

Et sted nede ved beina mine ropte eldstedatteren min: «Mamma, jeg er her! Mamma, jeg er her!» Jeg sa: «Kazuko, hold ut, mamma skal komme og hjelpe deg», men jeg satt helt fast i restene av huset og inventaret, og kunne ikke engang bevege hodet.

Jeg hørte mannen min rope navnet mitt et sted ovenfra. «Makie! Hvor er du? Hvor er du?». Det hørtes ut som om han gikk rundt og lette etter meg. Etter en liten stund kjente jeg varmen. Så hørte jeg at mannen min ropte ovenfra. «Det brenner! Jeg finner dere ikke. Tilgi meg. Det er ikke mer jeg kan gjøre», sa han med kraftløs stemme.

Jeg sa: «Jeg er her! Kiyoshi, jegjeg er her», men det virket ikke som om han skjønnte hvor jeg var. Jeg hadde holdt minstejenta i armene da huset raste sammen, og da jeg hørte mannen min si at han ga opp, holdt jeg henne enda hardere inntil meg. Jeg kom til å holde foran både munnen og nesen hennes, og siden hun ikke fikk puste, begynte hun å gråte og vri på seg. Da jeg hørte gråten, ble jeg helt paff og ropte «barnet dør!» Mannen min må ha hørt meg, for han kom plutselig tilbake. «Hvor er du? Hvor er du?», skrek han mens han lette febrilsk etter meg. Han gravde et lite hull og dro først meg og så datteren vår opp. Jeg hadde slått hodet, og var så svimmel at jeg ikke klarte å stå på beina. Rundt oss kom flammene stadig nærmere.

Da vi hadde kommet oss et stykke unna, spurte jeg: «Kiyoshi, hvor er Kazuko? Hvor er Kazuko?» Han sa: «Hun klarte seg ikke. Hun hadde allerede sluttet å bevege seg. Du må være sterk».

Unnskyld, Kazuko! Tilgi meg, tilgi meg, tenkte jeg mens jeg gikk.

Mannen min gikk og bar datteren vår på den ene armen, og støttet meg med den andre mens vi trakk oss unna. Han oppmuntret meg ved å si: «Hold ut, hold ut! Stå på, stå på!» Jeg kunne ikke se klart, og jeg hadde mitt svare strev med å holde tritt med ham. Ilden hadde nærmet seg huset vårt fra alle kanter, så jeg tror nok det må ha brent fullstendig til grunnen.

Siden mannen min hadde hendene fulle med meg og datteren vår, gikk og hvilte vi, gikk og hvilte. Plutselig tok en kvinne med bustete hår tak i beinet til mannen min og sa: «Hjelp meg! Datteren min sitter fast under en søyle, og jeg klarer ikke å få henne løs. Hjelp meg!» Mannen min svarte: «Jeg skulle gjerne ha hjulpet deg, men jeg har konen og barnet mitt å passe på. Tilgi meg», og avviste kvinnen, som løp av gårde i en annen retning. Vi fortsatte å gå og hvile, gå og hvile. Da vi kom til huset til en

bekjent av min mann i Shinjō, hadde det allerede blitt kveld.

- I huset i Shinjō

I Shinjō tok de seg av oss i tre dager. På grunn av sjokket fra atombomben hadde jeg sluttet å produsere morsmelk. Jeg var sengeliggende på grunn av smertene i beina, så mannen min gikk for å finne melk.

Jeg klarte ikke å befri meg fra tanken om at Kazuko, som hadde blitt sittende fast i ruinene av huset, kanskje hadde klart seg. Når jeg tenkte på at jeg hadde blitt reddet, mens Kazuko, som hadde skreket omhjelp, var blitt forlatt, ble jeg overveldet av følelser og klarte ikke å slutte å gråte.

Mens vi var i huset i Shinjō, så vi lange rekker med brannskadde mennesker som kom stavrende forbi, og siden jeg ikke klarte å la være å gråte når jeg så dette, måtte jeg bare lukke øynene.

- Til hjembyen min i Yamaguchi

Etter tre dager begynte togene å gå igjen. Jeg, mannen min og datteren vår tok det stappfulle toget fra Yokogawa stasjon til hjembyen min, Kogushi i Yamaguchi prefektur. Da vi endelig kom frem, gikk vi til huset til foreldrene mine. Da vi gikk gjennom byen, ble folk forferdet over hvordan vi så ut, og spurte: «Hva har skjedd? Hva har skjedd?» Det er et lite sted, så alle kjente oss og visste hvem vi var. Jeg klarte ikke å si noe og kunne bare la tårene renne helt til vi kom frem til huset til foreldrene mine.

Det var fra den kvelden av at jeg ikke lenger klarte å tilgi meg selv for å ha forlatt Kazuko, og de søvnløse nettene begynte. Siden storesøsteren og moren min var

bekymret for at jeg skulle begå selvmord, begynte de å sove ved siden av meg om natten. Hver natt snek jeg meg ut av huset og skrek: «Tilgi meg! Tilgi meg! Tilgi din forferdelige mor!» Mens jeg var i Yamaguchi, reiste mannen min tilbake til Hiroshima for å lete etter levningene av datteren vår.

Siden jeg ennå ikke produserte melk, gikk moren min til en kvinne i nabolaget som hadde en liten baby, og fikk morsmelk. Mamma sa: «Du er skadet i beina og er sengeliggende, og har også et spedbarn å tenke på, så bare bli her til du er frisk». Vi ble værende hjemme hos foreldrene mine i nesten ett år. Jeg sliter fortsatt med smerter i beina.

- Min yngste datters død

Vi dro tilbake til Hiroshima etter nesten et år i Yamaguchi. Vi bodde i et hus som vi leide, like i nærheten av det gamle huset i Yokogawa.

Mannen min tok ofte datteren vår med til det offentlige badet, men en dag var det en mann som så på datteren vår og sa: «Er ikke ryggen hennes litt hoven?» Vi tenkte at hun kanskje hadde slått seg da atombomben eksploderte, og tok henne med til sykehuset. Da hun ble undersøkt, fikk vi vite at hun hadde fire betente ryggvirvler med hevelse. Vi sendte henne derfor tilbake til foreldrene mine i Yamaguchi. Men da det hadde gått noen år, begynte hun å si: «Far, mor», så vi tok henne med tilbake til Hiroshima, hvor hun ble innlagt på sykehus. Behandlingen var dyr, og vi måtte få hjelp fra moren min. Etter hvert klarte vi ikke å betale for behandlingen lenger, så jeg tok henne med hjem igjen, hvor hun døde i 1952.

- Bønn om fred

Jeg ønsker ikke mer krig. Jeg ønsker at verden skal bli et sted hvor vi kan strekke ut hendene og finne sammen. Jeg tror at vi alle kan bli lykkelige hvis vi klarer å leve hver dag med omtanke for andre.

En hårsbredd fra døden

Jirō Shimasaki

En hårsbredd fra døden

Navn: Jirō Shimasaki (14 år da bomben eksploderte)

Yrke på den tiden: skoleelev (elev i 3. klasse ved Ungdomsskole nr. 2 i Hiroshima)

Bosted: Saijōchō i Kamogun, Hiroshima prefektur

Var her da atombomben eksploderte: I nærheten av idrettsplassen i Minamikannon-machi i Hiroshima by

■ Hendelsene 6. august

Jeg brukte over en time hver dag på å pendle fra Saijō med tog og trikk til Mitsubishi-fabrikken i Minamikannon-machi, hvor jeg jobbet som lærling. Jeg er nest yngst i en søskenflokk på fem. Jeg har en storebror, to storesøstre og en lillesøster. Storebroren min hadde militærtjeneste i Kyūshū.

Da jeg gikk i andreklasse på ungdomsskolen (2. prefekturale ungdomsskole i Hiroshima), ble det slutt på undervisningen, og jeg ble satt til å jobbe på forskjellige fabrikker her og der. Mot slutten av 1944 ble det bestemt at jeg skulle jobbe ved Mitsubishi-fabrikken i Kannon.

Da atombomben eksploderte den 6. august, var jeg og 4–5 skolekamerater på vei til fabrikken. Jeg tror vi var i nærheten av idrettsplassen i Minamikannon-machi, omtrent fire kilometer fra der hvor bomben detonerte. Dersom jeg hadde tatt det neste toget, hadde jeg nok vært ombord i toget midt på Aioi-broen, og hadde nok blitt drept momentant. Jeg var en hårsbredd fra døden, kan du si.

Lyset strømmet over meg bakfra idet atombomben eksploderte. Jeg husker varmen i nakken. Etter at trykkbølgen hadde truffet oss, ble jeg kastet rundt og mistet bevisstheten. Jeg lå besvimt i rundt fem minutter før jeg åpnet øynene. Da jeg så meg rundt, så jeg at kun skjelettet til fabrikkens var igjen og at taket var blåst av, selv om fabrikkens var fire kilometer unna eksplosjonen.

Hva i all verden var det som hadde skjedd? Jeg lurte på om ikke fabrikkens hadde blitt angrepet av en B29. Men noen av skolekameratene mine mente at det ikke hadde vært et angrep fra en B29, men at gasstanken i Minami-machi hadde eksplodert. Flyalarmen ulte nok ikke. Ikke kvart over åtte. Før klokken åtte hadde flyalarmen ult én gang, men så ble den endret til en generell alarm, og ca. klokken 8.05 hadde den blitt slått helt av. Sirenen som fortalte at faren var over, hadde også ult.

«Hele sentrum står i brann, så alle som har kommet hit i dag, kan dra hjem», fikk vi beskjed om like etterpå. Mens det svarte regnet falt, beveget jeg meg østover. Jeg gikk over Eba og kom til Yoshijima-Senda, så fortsatte jeg over Miyuki-broen på vei til Hijiyama. Da jeg gikk over Miyuki-broen, var det mange folk som grep tak i beina mine. «Vann, gi meg vann», ba de. Jeg tenkte ikke noe særlig mer enn at folk måtte være skadet. Det var vel sikkert fordi jeg ikke fattet hvorfor så mange hadde brannskader og andre skader. Når folk grep tak i meg og sa: «Vær så snill, gi meg vann, gi meg vann. Jeg er skadet, og halsen min er helt ...», ble jeg bare redd. Jeg ble heldigvis ikke skadet da bomben eksploderte, og forvirret fortsatte jeg bare å gå mens jeg så på alle de skadde.

Det jeg husker best, er da jeg kom til foten av Hijiyama og så den røde kroppen til en soldat. Huden hans hadde smeltet. Det lot til at han pustet, men han var et

forferdelig skue. En person i nærheten så på meg, pekte på soldaten og sa: «Jeg kan ta ham med meg på sykkelen. Ta tak i beina hans, så løfter vi ham opp». Jeg var så vettskremt at jeg ikke klarte å hjelpe. Siden foten av Hijiyama var ganske langt unna eksplosjonen, var det mange som var uskadde der, og de fleste hjalp til med å bære vekk lik. Soldaten døde nok innen noen dager.

Etter mye om og men ankom jeg endelig Kaita stasjon. Det var midt på natten, men jeg vet ikke hva klokken var. Jeg fikk beskjed om at det kanskje kom til å gå et tog fra Kaita til Saijō, og jeg ventet vel i over en time. Jeg klarte å komme meg med toget. Vi stod som sild i tønne da vi ankom Saijō i stummende mørke, og jeg ante ikke om noen var kommet for å møte meg. Det var forbud mot å tenne lys, så det var verken lov å tenne gasslampene eller de elektriske gatelysene, og vi hørte bare stemmer som sa: «Så forferdelig. Det må ha vært forferdelig», uten å ane hvem det var som hadde kommet for å møte hvem.

■ Hendelsene i perioden etter den 7.

Onkelen min hadde jobbet i Hijiyama, og vi hadde hørt at han hadde blitt skadet i eksplosjonen, så tanten min og jeg reiste til Hiroshima for å lete etter ham. Jeg husker ikke helt hvordan vi kom oss dit – kanskje vi satt på med en lastebil? – men vi dro i hvert fall av gårde om morgenen den 7. etter å ha fått beskjed om at onkelen min kanskje befant seg i Ujina. Siden jeg hadde gått på 2. Prefekturale ungdomsskolei tre år, kjente jeg byen godt. Jeg tenkte at jeg måtte hjelpe tanten min med å finne veien, og derfor ble jeg med henne.

Vi fant onkelen min på et midlertidig behandlingssted i Ujina. Jeg husker at det var i en lagerbygning i nærheten av havnen. En soldat sa: «Denne personen har tatt sitt

siste åndedrag. La oss få henne ut herfra». I gangen lå likene på rekke og rad. Så sa han til meg: «Hun er død, kan du hjelpe meg å bære?» Jeg var vettskremt og klarte ikke å hjelpe ham. 2–3 stykker bar den døde ut i gangen. Det lå det en kvinne på rundt 20 år, helt svart av brannskader og helt naken.

Vi tok onkelen min med tilbake til Saijō, men tre dager etter, den 10., døde han. Vi brant ham på et krematorium i nærheten av huset vårt. Jeg hjalp også til. Tanten min døde for to år siden, men hun fikk ikke være gift med onkelen min i mer enn ni år.

■ Livet etter atombomben

Skolen startet opp igjen i slutten av oktober eller begynnelsen av november, tror jeg. Det ble bygd et lite skur i Kannon der hvor ungdomsskolen hadde stått, og jeg husker at vi skalv av kulde mens vi hadde undervisning. Bygget var uten oppvarming, og ute snødde det. Det var ikke engang vinduer i bygget. Før vi kunne vende tilbake til Kannon, hadde vi hatt undervisning på en jenteskole i Kaita og på en barneskole som ikke var ødelagt.

Jeg ønsket å fortsette med utdanningen min, så jeg måtte følge undervisningen for å få karakterer. Jeg trosset kulden og deltok i undervisningen. Jeg var takknemlig for å få undervisning, selv om det bare var i et lite skur. Vi fulgte det gamle systemet, og jeg var ferdig på skolen etter femteklasse. Det var i 1947. Etter at jeg var ferdig på ungdomsskolen, begynte jeg på Hiroshima yrkesskole i Senda-machi.

Da jeg fullførte yrkesskolen, var det blitt andre halvdel av femtiårene, og det hadde begynt å bli vanlig med personbiler. Derfor bestemte jeg meg for å starte en kjøreskole. Jeg og en kamerat tok spadene fatt og begynte med å lage en kjørebane. Jeg utnyttet det jeg hadde lært på yrkesskolen, til å ta de kursene jeg trengte for å

kunne undervise i både teori og i praktiske ferdigheter. I 1960 begynte jeg å jobbe på en kjøreskole som ansvarlig instruktør.

I 1966 sluttet jeg å jobbe ved kjøreskolen. Storebroren min ville åpne et gamlehjem og spurte meg om hjelp, så jeg begynte å jobbe for ham. Storebror var overlege, og jeg var veldig stolt av ham. Vi jobbet sammen til broren min plutselig døde av hjerneslag. Jeg ble så trist at jeg ikke fikk sove på tre dager og tre netter. Jeg kjørte ofte broren min, som var sykehusdirektør, rundt til institusjoner på steder som lå langt vekk, som Miyajima og Yuki. Jeg følte at jeg måtte ta ansvaret for kjøringen for å hjelpe ham med jobben. Han var akademikeren og jeg var atleten, og sammen utfylte vi hverandre. Det var ubeskrivelig, ubeskrivelig trist at storebroren min døde.

■ Om jobb jakt, giftemål og senskader

Jeg og kona feirer snart gullbryllup Da jeg giftet meg, vegret jeg meg for å fortelle at jeg hadde overlevd atombomben. Jeg kjente til at overlevende ble utsatt for diskriminering, så jeg sa: «Jeg ble for så vidt rammet av atombomben, men jeg jobbet hos Mitsubishi i Minamikannon, som lå over fem kilometer unna, så jeg ble ikke skadet engang». Det lot ikke til at det plaget kona mi. Sønnen min jobber som farmasøyt og er veldig kunnskapsrik. Han er fullt klar over at han er etterkommeren til en overlevende. Da sønnen og datteren min ble født, var jeg litt bekymret. Vi passet på å få bekreftet at alt stod bra til med dem.

Den eneste senskaden jeg fikk, var en hevelse i nakken, og den fikk jeg mer enn ti år etterpå. Men det var en godartet svulst, ikke en ondartet. Det var en stor hevelse. Hevelsen dannet seg akkurat på det stedet hvor lysglimtet hadde truffet meg da bomben eksploderte. Jeg ble operert og fikk hevelsen fjernet, men da det hadde gått

ti år, kom den tilbake igjen. Etter det har jeg ikke fått flere hevelser. Den eneste andre helseplagen jeg har hatt, som man tror skyldes bomben, er veldig svake tenner. Noen mister jo håret. Symptomene varierer fra person til person. Jeg mistet ikke håret. Men det er en ting alle vi overlevende har til felles, vi blir veldig fort slitne. Da jeg var i arbeid, ble jeg mye fortere sliten enn alle andre, selv om vi gjorde den samme jobben, så sjefen min mistenkte meg for å sluntre unna. Han kjeftet på meg og sa: «Selv om alle andre jobber såpass uten å bli sliten, så er du allerede helt utslitt. Er du en latsabb?» Det å bli raskt sliten er veldig ugunstig i jobbsammenheng.

■ Bønn om fred

Når man ønsker å si noe til ungdommen om fred eller atomvåpen, er det viktig at den som forteller, gjør det på en kreativ måte. Da atombomben detonerte, ble bygninger pulverisert og mennesker utslettet øyeblikkelig. For å få formidlet dette må man være kreativ. Hvis man bare sier noe sånt som at: «Det var forferdelig, forferdelig», eller «Jeg angrer på at jeg ikke ga dem vann og at jeg bare stakk av mens ilden kom stadig nærmere under broen», klarer man ikke å få formidlet det ordentlig til dem. «Det er et museum i fredsparken. Dra dit. Det er et fredstre der». Hvis dette er alt man sier, så klarer man ikke å få formidlet hvor grusomt det var. Det kan til og med tenkes at tilhørerne får inntrykk av at atombomben ikke var så ille. Her om dagen oppstod det en tornado på Hokkaido, og mange mennesker døde. Da jeg så videoen av den, ble jeg slått av hvor mye det lignet på øyeblikket da atombomben eksploderte. Det var en veldig realistisk og intens video. Med en slik video tror jeg at selv små barn vil forstå. Kan vi ikke bruke ting som virkelig har skjedd, for å vise hvordan atombomben faktisk drepte 200 000 mennesker på et øyeblikk?

Kort tid etter at bomben ble sluppet, kom det profesjonelle kameramenn fra avisene Mainichi Shimbun og Asahi Shimbun og tok bilder av ødeleggelsene. Selv erfarne fotografer som flere ganger hadde blitt sendt til krigsområder, sa at de aldri hadde sett noe så grusomt som Hiroshima etter atombomben. Hvordan kan man få formidlet en slik tragedie? Jeg tror det er nødvendig å finne en god måte å gjøre dette på.

Siden jeg gikk på 2. prefekturale ungdomsskole i Hiroshima, mistet jeg de fleste av mine yngre skolekamerater på grunn av atombomben. I det siste er det også flere av klassekameratene mine som har falt fra. Jeg har mistet den eneste storebroren min, og jeg føler meg helt alene. Nå for tiden er jeg funksjonshemmet og kona mi tar vare på meg. Ingenting ville gjøre meg lykkeligere enn om jeg kan leve i to år til, og en gang i uken, eller til og med annenhver uke, fortelle små barn eller barneskoleelever om mine egne opplevelser.

Min opplevelse av atombomben

Tsunematsu Tanaka

● Livet på den tiden

Jeg var 31 år, jobbet ved kraftselskapet Chugoku Haiden (nå: Chugoku Denryoku) i Komachi, og bodde sammen med kona mi, Mikie, og de to barna våre (sønnen vår på tre år og datteren vår på syv måneder) i et hus vi leide i Ōtemachi. Jeg begynte å jobbe ved Chugoku Haiden etter at jeg hadde fullført ungdomsskolen i Onomichi og tatt førerkortet i februar 1934, så jeg må vel ha vært 20 eller 21 år. I løpet av perioden jeg jobbet ved Chugoku Haiden, ble jeg to ganger innkalt til militærtjeneste, i periodene september 1937 til januar 1941 og september 1942 til november 1943, så det var en del frem og tilbake.

I slutten av mars i 1945 var det et voldsomt luftangrep mot Kure, og jeg husker at jeg syntes at krigsflyene så ut som øyestikkere. De forrige eierne hadde gravd et hull under huset vårt, og hver gang det var et luftangrep, rømte vi ned dit. Men siden barna bare var henholdsvis tre år og syv måneder, var det veldig vanskelig å holde styr på dem. Hvis man holdt øye med den ene, var den andre kjapp med å forsøke å stikke ut av tilfluktsstedet. Jeg tenkte at situasjonen var uholdbar, og sendte derfor kona og barna til hennes familie i Mukoueta i landsbyen Wada i Futami-gun (Nå: Mukoueta-machi i Miyoshi by) i slutten av mars. På grunn av situasjonen oppbevarte vi eiendelene våre i et lager hos firmaet, og jeg sendte familien av gårde i det de stod og gikk i.

Da jeg hadde sendt kona og barna i sikkerhet, flyttet jeg inn på lageret til firmaet. I begynnelsen av mai dro jeg på helgebeseøk til familien, men da jeg kom tilbake igjen, hadde lageret blitt truffet av en bombe og brent til grunnen. Jeg hadde ikke engang et klesskift, så jeg reiste tilbake til Wada og fikk lagd en skjorte og en bukse av en bomullskimono, så reiste jeg tilbake igjen med det første toget mandag morgen. Jeg

hadde ikke lenger noe sted å bo, men en kollega tipset meg om et hus jeg kunne leie i Ushita-machi, og der bodde jeg frem til atombomben falt.

● Da atombomben falt

Under krigen var jeg en del av det lokale sivilforsvaret, og det innebar at jeg på rådhusets ordre måtte ta på meg arbeidsuniformen og stille meg til rådighet dersom flyalarmen gikk i løpet av natten. Tidligere soldater delte oss opp i grupper og delegerte oppgaver, og om natten den 5. august gikk flyalarmen, og jeg gikk derfor til området jeg hadde ansvar for, som var Yanagi-broen. Hvis man ble utkalt om natten, fikk man begynne på jobb klokken 8.30 istedenfor 8.00 neste dag, men det visste ikke jeg, så jeg dro på jobb til vanlig tid den 6. august. Det var det som til syvende og sist reddet meg.

Siden jeg ennå hadde en halvtime før jeg skulle begynne på jobb, gikk jeg ned til de ansattes fellesbad i kjelleren og vasket arbeidsklærne jeg hadde brukt dagen før. Jeg stod og bøyd meg fremover for å vaske klærne da det plutselig kom et voldsomt vindkast forfra, og jeg ble kastet i veggen bak meg og mistet bevisstheten. Jeg husker ingenting annet enn at det lyste skarpt. Da jeg våknet opp, var alt fullstendig svart av støv, men jeg så at det brant i fjerde eller femte etasje, og jeg skjønnte at jeg måtte gjøre noe. Jeg ble helt klar i hodet med det samme. Alt var stummende mørkt på grunn av støvet, så jeg måtte stole på hukommelsen og famle meg bortover. Jeg trodde jeg var på vei mot trappen, men gikk isteden rett inn i noe. Likevel kom jeg meg etter mye møye frem til vakthuset på siden av bygget. Fra vakthuset så jeg jernbaneskinnene, og da jeg kom frem dit, forstod jeg at noe alvorlig hadde skjedd, for toget hadde veltet over og truffet et bolighus. Jeg tenkte at jeg

måtte spørre noen om hvor en skulle rømme men det var ikke en levende sjel å se.

Evakueringsstedet til fabrikkene var idrettsplassen til 1. prefekturale ungdomsskole i Hiroshima, men det visste jeg ikke, så jeg satte av gårde nordover langs jernbaneskinnene, tok til høyre like før Shirakamisha og fulgte Takeya-chō-linjen i østlig retning østover. Ved den 1. prefekturale videregående skolen for jenter hadde lufttrykket blåst muren over ende og en jente eller kvinne, jeg klarte ikke å se hvor gammel hun var, hadde blitt sittende fast under vrakrestene og ba om hjelp. Bare hodet hennes var synlig. Men jeg også blødde, og ryggen min var full av glasskår og helt innsmyrt med blod, så jeg hadde nok med å komme meg i sikkerhet selv.

Jeg gikk så sørover langs Takeya-elven, i retning Miyuki-broen. Selv om jeg kaller den en elv, var den så liten at den ikke er med på kartet engang, og den passerte under stormagasinet Fukuya. Jeg så ingen andre mennesker på flukt, men på den andre siden av Takeya-elven så jeg noen som holdt på å rydde opp mens de snakket om at noe forferdelig hadde hendt. Jeg vet ikke hva klokken kan ha vært, men jeg tror at det hadde gått veldig lang tid.

Like før jeg kom til Miyuki-broen, kom det en militærlastebil som jeg fikk skyss med til havnen i Ushita, og til slutt kom jeg med en båt til Ninoshima, hvor jeg søkte tilflukt. I Ninoshima var det mange hardt skadde, og det var forferdelige tilstander. Det var riktignok sanitærmannskaper der, men de bandasjerte bare sårene mine, og noen form for behandling fikk jeg ikke, så ryggen min var fremdeles full av glasskår. Stedet var fullt av folk som tydeligvis var gått fra forstanden, folk som hylte og skrek og andre folk som kjeftet på dem, og selv om natten løp folk rundt, og disse ble så kjeftet på av andre, så det var helt umulig å få sove. Jeg spiste ingenting den 6., men om morgenen den 7. fikk jeg en bolle med grøt, som jeg spiste sammen med en

umeboshi Det var den eneste maten jeg fikk i Ninoshima.

Jeg tenkte at dersom jeg blir her, så kommer jeg til å dø, og etter å ha bedt en soldat om å få reise tilbake igjen, dro jeg tilbake til havnen i Ujina med båt om morgenen den 7. Heldigvis var det lastebiler der, og da jeg spurte en av soldatene som satt på, om hvor de skulle, svarte han at de var på vei til rådhuset. «La meg sitte på til rådhuset», sa jeg, og han sa «hopp på». Jeg fikk sitte på til rådhuset, og etter å ha takket for skyssen, hoppet jeg av. Firmaet lå litt nord for rådhuset, så jeg gikk dit. Da jeg kom frem til firmaet, møtte jeg på to kolleger i resepsjonen, og jeg fortalte dem at jeg hadde tenkt å reise til kona mi sitt hjemsted, Miyoshi, og ga dem adressen dit. Etter det gikk jeg forbi Hatchōbori i Kamiya-chō til et pensjonat i Ushita-machi. Jeg overnattet der i én natt, og den 8. tok jeg toget fra Hesaka stasjon i retning Wada, hvor familien min hadde søkt tilflukt. Jeg tenkte at familien min nok var bekymret for meg, og skyndte meg alt jeg kunne. Det er ikke stort jeg husker fra turen, bortsett fra at det var stuert sammen en stor mengde med lik ved Kōhei-broen. Det husker jeg veldig godt.

● Etter atombomben

Ryggen min var fremdeles full av glasskår da jeg ankom Wada. Hver dag gikk vi til elven, og kona mi vasket ryggen min. Blodet klistret seg til ryggen som tjære, og når kona mi fjernet det størknede blodet med en nål, fulgte glassbitene med. I en uke, eller kanskje til og med ti dager, gikk jeg og min kone til elva for å fjerne blod og glasskår fra ryggen min. Jeg trodde at hun hadde fått tatt alt, men en eller annen gang på slutten av 50-tallet gikk det betennelse i huden, og jeg måtte bli operert på et sykehus i Sakai-machi for å få fjernet de siste restene.

En liten stund etter at jeg hadde kommet til Wada, men før jeg hadde fått behandlet ryggen, kom faren min på besøk fra Onomichi. De hadde ikke klart å få kontakt med oss fra Onomichi, så faren min visste ikke at jeg var i live, og han hadde kommet for å diskutere hvor begravelsen min burde finne sted. Da han fikk vite at jeg ennå var i live, ble han overlykkelig, men også veldig overrasket, og han tok seg bare tid til en kopp te på verandaen før han dro tilbake til Onomichi.

Da jeg var i Wada hadde jeg ingen problemer med de indre organene og jeg følte meg i grunnen veldig bra. Etter tre uker var jeg helt frisk igjen, og i slutten av august eller begynnelsen av september dro vi tilbake til Hiroshima, og jeg begynte på arbeid igjen.

Ikke lenge etter at jeg hadde begynt på jobb igjen (frukten hadde akkurat begynt å falle fra kastanjetrærne, så jeg tror det må ha vært midt i september), merket jeg at det var blod i avføringen min, og dro til hjemstedet mitt i Onomichi for å bli bra igjen. Siden jeg hadde blod i avføringen, trodde alle, selv legen, at jeg hadde dysenteri, og de diskuterte om jeg burde settes i karantene, men storesøsteren min lagde kokt ris til meg, og jeg ble frisk igjen. Det høres kanskje merkelig ut, men jeg tror det var det som hjalp. Maten i Onomichi var bra, og etter fire–fem dager var jeg frisk. Da reiste jeg tilbake til Hiroshima og begynte å arbeide igjen.

● Livet etter krigen

Da jeg begynte å jobbe igjen, var det mange av kollegene mine som hadde mistet huset sitt og bodde sammen i femte etasje i fabrikklokalet. Til å begynne med lagde vi maten selv, men etter en stund ansatte firmaet noen som lagde mat til oss.

Siden jeg kunne kjøre bil, hadde jeg ansvaret for å kjøre nødvendige deler ut til

kraftverk forskjellige steder i prefekturet.

I 1946 kom familien min tilbake og vi begynte å bo sammen igjen. Kollegene mine gikk sammen etter jobb og kjøpte materialer som de brukte til å bygge et hus til oss i Eno-machi. Vi bodde i Eno-machi i tretti år etter det.

Vi hadde mange forskjellige problemer, men ikke på matfronten, siden vi fikk tilsendt ris fra familien til min kone. Men ettersom klærne og madrassene hadde vært i lageret til firmaet, hadde alt sammen brent opp. Vi hadde ingenting. Vi måtte begynne helt fra begynnelsen igjen og fikk hjelp av alle rundt oss. Bomullskimonoer ble sydd om til undertøy, og familien vår i Onimichi sendte oss madrasser.

● Om helsen

I juli 1947 ble vår andre datter født, og vi var selvfølgelig bekymret for helseproblemer på grunn av atombomben. Mens hun gikk i barnehagen, hendte det at hun blødde neseblod i lengre perioder eller at andre ting var forskjellig fra de andre barna, og da tenkte vi alltid at det kunne skyldes atombomben.

Selv fikk jeg en form for tuberkulose-svulst i 1956, og antallet hvite blodceller falt til to tusen, eller til og med tusen på det verste. Jeg hadde veid 65 kilo, men gikk ned 8 kilo. Fra juli 1956 til september 1957 var jeg innlagt på sykehuset i Hara i Hatsukaichi-chō (nå: Hatsukaichi by), og jeg var sykemeldt fra jobben i to år. Jeg ble innlagt 7. juli, dagen for Tanabata-festivalen til ære for stjernene, og da vi spiste frokost, sa datteren min, som gikk i andre klasse på barneskolen, «Du skal ikke møte stjernene, men dette er siste gang vi møtes, ikke sant?» Og alle sammen fikk tårer i øynene.

Etter det har jeg ikke vært rammet av noen større sykdommer, og jeg har stort sett

vært frisk, men for mer enn ti år siden begynte jeg igjen å få problemer med blod i avføringen, og jeg har både vært innlagt ved Nisseki sykehus og fått sprøyter for å stoppe det.

For fire år siden ble jeg operert for prostatakraft, og samtidig fikk jeg offisiell bekreftelse på at jeg er en atombombeoverlevende.

● Hva jeg tenker nå

Nå har jeg blitt 94 år, men jeg er bare takknemlig for å ha få levd så lenge. Jeg tror det er takket være min kone. Barna mine behandler meg også veldig godt. Jeg er bare takknemlig.

Takksigelser til mor

Hiroko Kawaguchi

- Hendelsene før 6. august

På denne tiden var huset vårt i Kamitenma-chō, og vi var en familie på fire; mamma, storebror, storesøster og meg. Min far, Toshio Omoya, falt i Kina i 1938. Da faren min døde, var jeg ennå veldig liten, og jeg kjenner bare ansiktet hans fra fotografier. Når jeg så bildet av faren min som hang på veggen, pleide jeg visst alltid å si: «Far kan ikke komme ut av bildet fordi ingen kommer og gir ham skoene hans».

Min mor, Shizuko, oppdro oss helt alene. Hun var veldig opptatt av at vi skulle få en utdanning, så selv om det var krig, fikk hun oss til å trene på å skrive og øve ballett og sånt, og da storebroren min skulle ta oppgangseksamen til ungdomsskolen, gikk hun til tempelet for å be hver morgen. Hun tenkte visst at siden mannen hennes var død, så var en utdanning det eneste hun kun etterlate barna sine.

For å lykkes med det jobbet hun fra morgen til kveld med alle slags jobber. Når hun gikk med avisen om morgenen, fikk hun storebror eller storesøster til å hjelpe seg, og selv om jeg var veldig liten, husker jeg at jeg pleide å følge etter dem.

Mor var veldig travel og jobbet hver dag, men onkelen min bodde i den samme byen, og bestefaren min bodde like i nærheten, i Hirosemotomachi, og på den tiden behandlet alle i nabolaget hverandre som om de var slektninger, så det var mange som hjalp til med å ta vare på oss.

På denne tiden var det også mange offentlige skoler som evakuerte elevene eller sendte dem av gårde til slektninger. Jeg gikk i tredjeklasse på Tenma folkeskole og ble evakuert til et tempel i Yuki-chō sammen med søsteren min, Sumie, som gikk i sjetteklasse på samme skole. Moren og storebroren min, Toshiyuki, kom på besøk hver uke, og de hadde med seg poteter og annet til oss, men for oss som var så små,

var det tungt å ikke få bo sammen med familien. Moren min sa: «Hvis vi skal dø, så kan vi like godt dø sammen, som en familie», og jeg sa også: «Jeg vil hjem. Jeg vil hjem!», så til slutt dro vi tilbake til Kamitenma-chō. Jeg har tenkt på at dersom jeg hadde blitt på evakueringsstedet, så ville sikkert både storebror og mor kommet for å besøke meg, og vi hadde kanskje sluppet unna bomben alle sammen.

- Hendelsene 6. august

Den 6. august hadde jeg fri fra skolen, så jeg var ute på tur i nabolaget med venner.

På himmelen så vi spor etter B29-fly, og jeg dekket til øynene og ørene med hendene mine. Vi hadde blitt opplært til å gjøre det når vi trodde at det ville komme et bombeangrep. Siden jeg holdt meg for øynene, så jeg ikke lysglimtet.

Akkurat da bomben eksploderte, stod jeg, til alt hell, bak et hus, og det gjorde at jeg ikke ble skadet. Jeg kjente ikke engang varmen. Vennen min som var sammen med meg, fikk bare en liten skade i hodet, så vi kom oss hjem på egenhånd.

Hjemme ventet moren min på meg, hun hadde blitt skadet i eksplosjonen. Den dagen hadde mor vært ute for å hente ris, og da bomben eksploderte, hadde hun vært på vei hjem. Mor tok bare med en pose med førstehjelpsutstyr fra huset vårt, og så flyktet vi sammen.

Rundt oss så vi ødelagte hus, og rekkverket på broen brant. Vi gikk over broen, i retning Koi. Mens vi flyktet, så vi et forkullet menneske som ba om hjelp og sa: «Vann, jeg må ha vann!», men vi hadde nok med å komme oss i sikkerhet, så vi kunne ikke hjelpe. Jeg angrer fremdeles på at jeg ikke engang spurte om hva personen het.

Til slutt kom vi frem til Koi folkeskole, og jeg la merke til at jeg var barbeint. Selv om vi hadde flyktet gjennom rester av sammenraste bygninger, hadde jeg ingen skader.

På skolen var det fullt av skadde i både klasserommene og gangene. Mor fikk behandling for skadene sine der. Hun hadde store brannskader på hendene, føttene og ryggen, og også litt i ansiktet, og i tillegg hadde hun en stor fordypning i hodet. Hun fikk bare smurt på litt medisin og så var behandlingen over, men når jeg tenker tilbake på det, er jeg jammen ikke sikker på om det var medisin.

Etterpå satte jeg av gårde sammen med mor mot vårt forhåndsbestemte evakueringssted i Ogawachi-machi. Da vi kom til evakueringsstedet, begynte det å regne svart regn, så vi hentet en bølgeblikkplate som hadde falt ned i nærheten, og skjulte oss under den. Ikke så lenge etter at det hadde sluttet å regne, kom storebroren min, Toshiyuki.

Han gikk i andreklasse på Matsumoto yrkesskole på den tiden, og han hadde vært utplassert som lærling ved en fabrikk i Kanawajima utenfor Ujina. Han hadde visst vært på vei til fabrikk og befunnet seg i nærheten av Miyuki-broen da atombomben eksploderte, men siden han hadde vært så bekymret for oss, hadde han latt være å dra til fabrikk og heller dratt hjem igjen. Det hadde vært en voldsom brann ved hovedkontoret til Hiroshima Dentetsu, togselskapet, og han kom seg ikke forbi der, så han måtte reise i retning Shudo ungdomsskole og krysse både Motoyasu-elven og Ōtagawa-elven med båt, og så krysse en bro før han endelig kom frem til Kannon-machi ved lunsjtider. På veien hadde noen sagt at barnehagen hadde rast sammen og at folk satt fast i ruinene, og bedt ham om hjelp, men han

hadde ikke kunnet gjøre noe. Han hadde villet finne ut av hvordan det stod til med familien og hadde ikke et øyeblikk å avse. Det var fælt å ikke kunne hjelpe, sa han.

Da han endelig kom hjem, oppdaget han flammer som nærmet seg huset, og han brukte en brannbøtte til å slokke dem. Dette fortalte han meg senere. Siden det ikke var noen hjemme, satte han kursen mot Ogawachi-machi for å lete etter oss, og der møttes vi igjen.

Om morgenen den 6. hadde visst storesøsteren min sagt: «Jeg vil ikke gå på skolen». Men mor ville at hun skulle komme inn på Yamanaka videregående skole, så hun lot henne ikke være hjemme. Den morgenen hadde mor som vanlig sendt storesøsteren min på skolen, men hun kom aldri tilbake igjen.

- Hendelsene i perioden etter den 7.

Dagen etter gikk storebroren min til Tenma folkeskole for å lete etter storesøsteren vår, som ennå ikke hadde kommet tilbake. Han ble fortalt at hun hadde vasket klasserommet den dagen, så han forsøkte å lete i området, men det var bare aske igjen av skolen, så det hadde visst ikke vært mulig å finne noen levninger der.

Jeg, mor og storebror var på evakueringsstedet i Ogawachi-machi i to–tre dager, men mor var veldig bekymret for storesøsteren min, så vi dro hjem igjen.

Etter at vi kom hjem, sov mor hele tiden. Hun hadde ikke fått noe mer behandling etter at hun fikk påsmurt medisin på skolen i Koi.

Siden huset vårt ikke hadde brent ned, hadde folk fra nabolaget kommet for å hente madrassene våre og bruke dem selv. Da hun så dette, kjeftet tanten min,

Sueko Omoya, på oss og sa: «Hva? Hvordan kan dere gi vekk madrassene deres til noen andre, når moren deres ligger der uten?» Storebroren min gikk ennå i andreklasse på yrkesskolen, og jeg i tredjeklasse på folkeskolen, noe som i dag tilsvarer henholdsvis ungdomsskolen og barneskolen. Vi var bare barn, så vi kunne ikke gjøre noe. Etter at tante kom, tok hun over stedet av mor og passet også på oss. Min tantes mann, Shigeo, altså lillebroren til faren min, var blitt innkalt til militærtjeneste i Yamaguchi, men tanten min og datteren hennes Nobue var fremdeles i Hiroshima, så derfor kom han tilbake etter to dager. Siden vi var så små, hadde vi nok fått det veldig vanskelig hvis vi ikke hadde hatt tante og onkel.

Det gledet oss at brannsåret i ansiktet til mor veldig fort ble bedre, men av en eller annen grunn ville ikke det på ryggen leges. Da vi trodde at det hadde tørket og endelig blitt bra, falt plutselig all huden av. Under huden var det masse mark. Uten at vi hadde merket det, hadde ryggen hennes blitt helt infisert av mark, og det var helt umulig å få fjernet alle. Mor sov under et myggnett, og jeg og storebror sov ved siden av, men jeg vendte meg aldri til stanken fra markene.

Selv om mor var veldig hardt skadet, klaget hun aldri over at det gjorde vondt eller at det klødde, og hun ba heller ikke om vann. Det eneste hun sa, var: «Jeg har så lyst på fersken. Jeg har så lyst til å spise fersken», så derfor gikk tanten min til Inokuchi og kjøpte noen. Jeg forstår jo nå at hun sikkert var veldig tørst.

Mor døde om morgenen 4. september. «Du, moren din er visst død», sa tanten min, og det var først da at jeg skjønnte at mor var gått bort. Frem til det hadde verken jeg eller storebroren min lagt merke til det. Egentlig var det helt utrolig at hun hadde klart å overleve i en måned med knust skalle. Selv da soldater hadde bragt de

skadde ut av byen og i sikkerhet, hadde mor nektet å forlate huset før vi fant ut hva som hadde skjedd med storesøsteren min. Blant de skadde som ble evakuert, var det personer som hadde de samme skadene som min mor og som ble frisk igjen etter å ha fått behandling. Jeg tror at mor var bekymret for storesøsteren min som ikke kom tilbake, og at hun holdt ut bare for å få møte henne igjen.

Den samme dagen som mor døde, tok vi kroppen hennes med til Koseikan og kremerte den. Men jeg synes ikke at det var trist, og jeg gråt heller ikke. Jeg tror følelsene mine må ha vært lammet. Det regnet den dagen, så flammene slet med å få tak.

I sentrum hadde alle bygningene rast sammen og bare brent jord var igjen. Man kunne se fra huset vårt helt til Hiroshima stasjon og Ninoshima. Det var lik overalt hvor man så, og soldatene var opptatt med å fiske lik ut av elven og brenne dem. Noen lik ble liggende i over en måned, og vi tenkte ikke noe særlig over det når vi gikk forbi dem. Siden vi ikke hadde noen anelse om hva en atombombe var på den tiden, og siden det ikke fantes noe mat, spiste vi poteter som vi fant i åkeren, eller ris som hadde vært nedgravd, men som allikevel hadde blitt utsatt for stråling, uten å tenke over det.

- Livet etter atombomben

Kort tid etter at moren vår døde, ble vi tatt hånd om av slektinger og tatt med til landsbyen Midorii, hvor vi ble plassert i en låve hos slektingene våre. Besteforeldrene mine hadde reist dit i forveien. Da bomben ble sluppet, hadde bestefar, Tomekichi Omoya, og bestemor, Matsuno, vært hjemme i stuen, og de hadde sluppet unna uten skader. Men bestefar, som hadde vært frisk og rask da vi

ankom Midorii ble plutselig dårlig og døde fem dager etter at mor hadde gått bort. Onkelen min, Shōzō, som bodde sammen med besteforeldrene mine i Hirosemotomachi, hadde også vært hjemme, i entreen, men ingen ante hvor han hadde tatt veien.

Livet i Midorii var helt annerledes enn det vi var vant til, så vi hadde mange bekymringer. Etter at jeg hadde gått på skole i Midorii i rundt ett år, dro vi tilbake til Hirose. Alle sammen bidro til å planere et område hvor vi kunne bygge en bolig, og etterpå bodde vi i noen brakker som vi hadde bygd. Onkelen og tanten min ble adoptivforeldrene våre, og de oppdro meg og storebror som om vi skulle vært deres egne barn. Selv om foreldrene mine var døde, følte jeg meg ikke trist eller ensom.

Men etterhvert som jeg ble større, følte jeg mer og mer at jeg savnet foreldrene mine. Kusinen min, som var som en søster for meg, fikk hjemmeundervisning av en privatlærer fra hun gikk i barneskolen, og dette gjorde meg både sjalu og litt ensom. Jeg bodde sammen med min onkels familie helt til jeg ble gift. De bygde møbler hjemme hos seg, så jeg hjalp til med regnskapsføring.

- Bryllup og sykdom

Før i tiden var det mange som skjulte at de hadde overlevd atombomben. Kvinner måtte jo tenke på ekteskap, så de var spesielt opptatt av å skjule det, og det var mange som ikke søkte på helsekortet som ble gitt til de overlevende. Det har kommet godt med i ettertid, men jeg ventet også en stund med å søke etter at ordningen med helsekort ble etablert. Når det gjaldt ekteskap, så tenkte jeg at jeg kom til å gifte meg med en eller annen som onkelen og tanten min fant til meg. Jeg

inngikk derfor et arrangert ekteskap, men heldigvis så var mannen min ikke av typen som brydde seg om at jeg hadde overlevd atombomben.

Etter at jeg giftet meg, bekymret jeg meg veldig for helsen til barna jeg skulle føde. Jeg har kreft i bukspyttkjertelen. Storebroren min og fetteren min fikk også kreft, og datteren som jeg fødte etter at jeg giftet meg, har en sykdom kalt akustikusnevrinom. Jeg tenker at det må skyldes atombomben, og at det var den som gjorde henne syk.

- Bønn om fred

Jeg snakker ofte om opplevelsene mine til barn. Jeg tar dem også med til Fredsminnemuseet og forteller dem om hvordan livet var da atombomben ble sluppet.

Før var jeg så opptatt at jeg ikke engang hadde tid til å besøke gravstedene til familien min, men nå for tiden går jeg dit støtt og stadig og snakker med dem en stund. Dersom mor fremdeles hadde vært i live, skulle jeg vært en god datter for henne. Når jeg ser kvinner som er på mors alder, tenker jeg alltid at jeg må vise dem den respekten jeg ikke fikk vist min mor.

Dessuten er jeg veldig takknemlig for at jeg er frisk og rask, selv etter å ha opplevd noe som så mange andre har dødd av. Når jeg tenker på min døde mor, tenker jeg alltid at jeg skal holde meg frisk og leve lenge for barnas skyld.

Jeg klarer aldri å glemme
det som skjedde den sommeren

Chiyoko Shimotake

● Livet under krigen

Jeg ble født i landsbyen Tonoga i Yamagata-distriktet (senere Kake-chō, nå Akiōta-chō) i Hiroshima prefektur i 1921.

I 1940–41 ble jeg sendt bort fra familien til landsbyen Tsutsuga (nå Akiōta-chō) for å bo hjemme hos en lærer som var kjent for å være kjempestreng, og der fikk jeg opplæring i hvordan man lager te og blomsteroppsatser på den korrekte måten. Jeg tror det kom godt med senere i livet. Noen år senere døde læreren min, og jeg ble jeg bedt av skolesjefen i Tsutsuga om å ta over undervisningen. Fra da av fikk jeg lønn fra kommunen.

På den tiden ble jeg kjent med nevøen til ordføreren i Tonoga Hisashi Kawamoto, og i mai 1944 giftet vi oss. Faren min jobbet på rådhuset i Tonoga så det må vel ha vært skjebnen. Etter at vi giftet oss, bodde vi ved Tsurumibashi i Hijiyamahonmachi i Hiroshima sammen med svigerforeldrene mine (svigerfar: Kamesaburō, svigermor: Sekiyo). Mannen min drev en klokkeforretning, men ettersom det ikke var behov for flere forretninger av samme type i byen, bestemte han seg for å lete etter arbeid et annet sted. Det var ennå magre tider på grunn av krigen, og siden det ikke var nødvendig med to husmødre i det samme huset, og siden kvinner også ble bedt om å jobbe på den tiden, begynte jeg å jobbe på samme sted som svigerfaren min, på ammunisjonslageret til hæren i Kasumi-chō, måneden etter at jeg giftet meg.

● Før bomben ble sluppet

Svigerfamilien min kom også fra Tonoga. Svigermor hadde egentlig planer om å dra til Tonoga den 3. august, men om morgenen den samme dagen, sa hun plutselig til meg: «Dra i forveien du. Så drar jeg den tiende». Til slutt endte jeg opp med å reise

hjem til foreldrene min fra 3. til 5. august. Da jeg var på vei over Tsurumi-broen, kom svigermor løpende etter meg med en flott parasoll. Hun var bekymret for at den skulle bli ødelagt i et luftangrep mot Hiroshima, og ba meg om å legge den igjen hos foreldrene mine. Så sa hun: «Hils til foreldrene dine, og kom hjem til det tidspunktet vi avtalte» (den 5.). Det var det siste hun noen gang sa til meg. Men den gangen trodde jeg på ingen måte at det var siste gang vi ville møtes. Når jeg var hjemme på besøk, forsøkte jeg alltid å bli der lengst mulig og ta det mest mulig med ro, så jeg bestemte meg for å reise tilbake med den siste bussen den femte. Men da jeg skulle reise tilbake, ble jeg avvist på bussen og hadde ikke noe annet valg enn å dra tilbake til foreldrene mine. Da far fikk vite at jeg ikke hadde reist hjem, sa han strengt til meg: «Du kan ikke bryte løftene dine. Tenk på hvordan svigerforeldrene dine har det». Så sendte han et telegram til Kawamoto-familien, og sa at han helt sikkert skulle få sendt meg hjem igjen dagen etter.

● Fra 6. til 9. august

Dagen etter (den 6. august) burde jeg egentlig skyndet meg, siden jeg allerede var en dag for seint ute, men jeg tok det rolig den dagen også. Dersom jeg hadde skyndet meg av gårde den dagen, hadde jeg nok vært enda nærmere eksplosjonen, tror jeg. Så ble klokken 8.15. Det så ut som om noe blinket skarpt, og så kom det et voldsomt drønn som fikk jorden til å riste. Etter en liten stund kom det flyvende en masse brente og ødelagte papirlapper som det var skrevet «Hiroshima by» på, og vi tenkte at noe måtte ha skjedd der. Det tok ikke lang tid før vi fikk beskjed om at noe forferdelig hadde skjedd i Hiroshima. Jeg tenkte at jeg måtte komme meg tilbake til Hiroshima, men vi fikk beskjed om at det ikke var et egnet sted for kvinner og barn,

så far dro i forveien for å se hva som hadde skjedd. Først gikk han til stedet hvor jeg og familien bodde i Hijiyamahonmachi, men huset var visst fullstendig brent til grunnen. Ved ruinen fant han en lapp hvor det stod at familien var i internatet til ammunisjonslageret, så han gikk dit og fikk møtt både min mann og min svigermor. Men svigermoren min hadde visst store brannskader og klarte knapt å puste. Etter å ha funnet min mann og svigermoren min, dro min far til Higashihakushima-chō for å finne onkelen min. Huset hans var helt ødelagt, og han hadde søkt tilflukt i nærheten av Koi. Han hadde fulgt oppfordringen om å evakuere til skolen sammen med elevene, og døde der.

Etter å ha vandret rundt hit og dit, kom far tilbake til Tonoga. Jeg ble fortalt av faren min at min mann og svigermor var i internatet til ammunisjonslageret, og jeg tok derfor buss og tog (Kabe-linjen) tilbake til Hiroshima om morgenen den 8. august. På plassen foran Kabe stasjon lå det en masse skadde personer som så ut som om de kunne dø når som helst. De hadde ingenting annet enn en hermetikkboks hver. Folk som hadde kommet for å lete etter sine nærmeste, så inn og ropte navnet deres, men det var ingen der inne som hadde krefter til å svare. Jeg så et stort antall skadde personer, og jeg ble så klart bekymret for familien min.

Toget stoppet i nærheten av Mitaki stasjon, og alle passasjerene måtte gå av. Jeg satte av gårde i retning internatet til ammunisjonslageret, bærende på *umeboshi* og ris som jeg hadde fått med meg hjemmefra. Men siden alt rundt meg var fullstendig nedbrent, og husene jeg hadde tenkt å navigere etter, ikke stod der lenger, vandret jeg rundt uten å vite hvilken retning jeg skulle gå. Jeg kunne se ild og tenkte at det måtte være folk der, så jeg gikk dit for å spørre om veien. Da jeg kom frem, så jeg at de brant lik. De brant dem overalt, oppe på broen, på jordene, ved siden av veien.

Hvor som helst. Selv om jeg så dem brenne likene, følte jeg ikke noe spesielt, og jeg kan ikke huske lukten heller. Jeg tror følelsene mine hadde blitt lammet.

Da klokken var blitt tre om natta den niende, kom jeg endelig frem til internatet til ammunisjonslageret. Svigermor var allerede død. Hun hadde dødd få timer i forveien, og liket hennes lå ennå like i nærheten. Hun hadde vært ute i rismarken da bomben eksploderte, og hadde blitt brannskadet på hele kroppen. Haken og brystet hadde brent av, og hun så helt forferdelig ut. Svigerfar fortalte at hun hadde sluttet å ynke seg for ikke så lenge siden, og da de lyste på henne med stearinlyset, skjønnte de at hun var død. Dagen etter laget svigerfar en kiste som vi la henne i, og så brant vi den på potetåkeren.

● Min ektemanns død

Mannen min hadde vært inne i huset og hadde ingen brannskader eller andre synlige skader i det hele tatt. Han hadde hørt svigermors skrik ute fra risåkeren, og hadde løpt for å hjelpe henne.

Jeg våknet klokken fem om morgenen den 15. august. Mannen min sa: «Du trenger vel ikke å stå opp ennå», men sørgeperioden for svigermor hadde så vidt begynt, og jeg begynte derfor å tilberede risboller til seremonien. Så lagde jeg risvelling til oss tre, men da jeg forsøkte å få mannen min til å spise, fikk jeg ikke noe svar. Mannen min hadde sovet ved siden av svigerfaren min i det bittelille rommet, men ikke engang han hadde merket at mannen min døde. Fluene begynte å samle seg på liket, så for å få kremert det raskest mulig skrev vi på dødsattesten at han hadde dødd den 14., selv om han egentlig døde den 15., og kremerte ham den samme dagen. Denne gangen var det også svigerfar som lagde kisten og la

mannen min i den, før vi brente den. Da svigermor døde, var det svigerfar som tente begravellesbålet, men denne gangen var det visst for smertefullt, så han ba meg om å gjøre det. Men jeg hadde veldig store problemer med å brenne en person som hadde vært i live få timer i forveien. Så selv om jeg til slutt klarte å få tent på begravellesbålet, klarte jeg ikke å være der mens det brant. Jeg forsøkte å komme meg unna, men beina nektet å lystre, og jeg klarte ikke å stå oppreist. Jeg hadde ikke noe annet valg enn å gå tilbake, men siden det ble brent lik over alt og bakken var glovarm, fikk jeg brannskader på håndflatene, knærne og beina.

Dagen etter gikk jeg for å hente levningene etter mannen min, og jeg synes det var veldig merkelig at flyalarmene ikke ulte, selv om jeg kunne se fiendens fly på himmelen. Det tok enda en stund før jeg fant ut at krigen var over.

● Cyanid til å ta selvmord med

Alle kvinnene fikk utdelt cyanid. Vi fikk utdelt det slik at vi skulle kunne ta livet av oss dersom vi var i ferd med å bli voldtatt av amerikanske soldater. Da mannen min døde, tenkte jeg at ingen hadde bruk for meg lenger, og planla å ta giften. Jeg tenkte å ta livet av meg mens svigerfar var borte for å levere dødsattesten på rådhuset, og hadde allerede drukket vann for å gjøre meg klar for giften, men så begynte jeg å tenke på hva han ville tro dersom jeg var død når han kom tilbake. Jeg kan ikke dø, jeg har ansvar for å ta vare på svigerfar, tenkte jeg, og bestemte meg for å ikke ta giften. Jeg hadde allerede klippet av meg det lange håret mitt, sagt: «Beklager, men jeg har ikke noen offergave til deg. Men tankene mine er med deg», og brent håret sammen med mannen min. Hadde det ikke vært for svigerfar, hadde jeg nok tatt giften.

Jeg var redd for hva jeg kom til å gjøre dersom jeg fremdeles hadde giften når vi kom tilbake til Tonoga så jeg fikk en av lillebrødrene mine til å brenne den. Jeg klarte ikke å si noe som helst om lukten når det brant.

● Min svigerfars død

Svigerfar hadde vært i ammunisjonslageret da atombomben eksploderte, og blitt veldig brannskadet på ryggen. Derfor sov han alltid liggende på magen. Etter at mannen min døde, hadde jeg tenkt å reise tilbake til Tonoga sammen med svigerfar. Men svigerfar døde den 25. august. Jeg var bare 24 år gammel, men hadde allerede mistet svigerfar, svigermor og ektemannen min, og var fullstendig alene. Jeg tenkte at jeg like godt kunne dø. Men jeg tenkte at jeg måtte ta ansvar, og ta med meg levningene til de tre døde tilbake til hjemstedet deres, og at jeg derfor ikke kunne dø ennå.

● Til Tonoga

Den 6. september kom jeg endelig frem til Tonoga med levningene. Vi avholdt begravelsen i huset til noen slektninger av mannen min. Jeg hadde blitt kjempetynn og ikke tenkt på helsen min i det hele tatt, så hele familien forbarmet seg over meg og tok vare på meg. Det er takket være dem at jeg har levd så lenge. Jeg vil takke dem, alle sammen. Jeg spiste sammen med de andre når de spiste. På den tiden hadde vi nesten ikke mat, så det føltes som om man kastet bort en mulighet hvis man ikke spiste når man hadde sjansen. Derfor spiste vi selv om vi ikke var sultne eller hadde matlyst. Det tror jeg var bra.

Selv etter at jeg var kommet tilbake til Tonoga reiste min far flere ganger inn til

Hiroshima. En gang fulgte en utenlandsk krigsfange etter ham i Hiroshima. Faren min var helt utslitt etter å ha gått hele dagen, og det var rett etter Makurazaki-tyfonen, men han måtte komme seg frem selv om det ikke fantes noen vei. Han løp for harde livet for å komme seg bort, og han klarte aldri å glemme frykten han hadde følt.

● Det andre ekteskapet

I 1957 giftet jeg meg på nytt. Mannen min hadde tre barn. Den yngste var to år. Jeg hadde aldri oppdratt barn før, så først hadde jeg tenkt å si nei til ekteskapet. Men da jeg møtte barna, var de kjempesøte, og siden jeg regnet med at jeg ikke kunne få barn, tenkte jeg at det sikkert ville være gøy å oppdra barna, og bestemte meg for å si ja.

● Helsen

Frem til nå har jeg hatt mange helseproblemer. Jeg har vært hos alle slags leger. Siden jeg ikke slutter å blø når jeg trekker tenner, fikk jeg beskjed om å ta med en indremedisiner når jeg skulle til tannlegen i nabolaget.

For omtrent syv år siden, i 2001, ble jeg operert for eggstokkreft. Kreften hadde spredd seg til tarmene, så jeg måtte operere vekk omtrent 50 centimeter av tarmen også. Eggstokkreft har veldig dårlig prognose, og når det i tillegg hadde spredd seg til tarmen, er det nærmest et under at jeg overlevde.

Da jeg hadde eggstokkreft, smakte det bittert av all mat, og da dette skjedde igjen nå nylig, ble jeg innlagt for å undersøkes for tarmobstruksjoner.

● Å bli bombet

Jeg fikk ikke brannskader av eksplosjonen, men fluer la egg i hendene, på beina, ryggen og andre steder på kroppen min, og det kom masse larver ut av huden min. Det gjorde ekstremt vondt, og kjentes ut som å bli bitt av klegg. Jeg har fremdeles masse arr på ryggen, så jeg liker ikke å gå i offentlige bad.

Når jeg blir undersøkt av legen på sykehuset, spør han alltid hva som har skjedd når han ser ryggen min. Når jeg svarer at det er på grunn av atombomben, spør de alltid om jeg hadde ryggen mot atombomben da den eksploderte, men det var ikke det som skjedde.

Fred er det viktigste av alt, og krig er noe vi burde unngå for enhver pris, synes jeg. Det er ille nok om man krangler hjemme hos seg selv, og vi må lære oss å leve uten å krangle.

Tittel	Støtteprosjekt for skribenter Beretninger fra overlevende etter atombomben
Opplag	Første opplag
Utgivelsesdato	31. juli 2017
Redaksjon	Frivillig organisasjon: Hiroshima freds- og kultursenter
Utgiver	Helse, arbeid og velferdsdepartementet Tokyo, Chiyoda-ku, Kasumigaseki 1-2-2 Tlf.: +81 03-5253-1111
